

GLOBALNI MOZAK

„Greška je sastavni dio procesa evolucije. Preživljavaju samo oni organizmi koji uče na greškama”, nudeći nadu i izlaz. Konačno, prema Predragu Slijepčeviću, „biosfera je inteligentni sistem – mozaik biocivilizacija koji je čine”, a evolucija je prožeta kognitivnim procesom koji oplemenjuje žive organizme.

Prof. dr Zoran Todorović

„Ništa novo pod kapom nebeskom” piše u „Knjizi propovednikovoj”. Ova misao se obično koristi da se opiše naš odnos prema životinjama od davnih civilizacija do danas. Da li je baš tako?

Naše shvatanje živog sveta koji nas okružuje menjalo se kroz vekove između dve krajnosti, monističke i dualističke. Prva zastupa stanovište da su ljudi i životinje jedno, a druga da su se ljudi (svojim razumom, dušom ili, možda, Božijom promisli) uzdigli iznad životinja i da imaju pravo da im gospodare i upravljaju njihovim sudbinama na svoju korist ili zarad zabave i čistog hira. Piter Singer (Peter Singer), najveći živi etičar, potpisnik je eseja „Oslobođenje životinja” čime je, ispred Oksfordske grupe tada progresivnih mladih ljudi, otvorio jeretičko pitanje: „Zašto mislimo da smo iznad životinja?”.

Time je samo sublimisao ideje bioetičara holističke provenijencije, čije korene nalazimo u delima Frica Jara (Fritz Jahr) i Alberta Švajcera (Albert Schweitzer). Njihovo širenje Kantovog moralnog imperativa, odnosno zlatnog pravila (ne čini drugome ono što ne želiš da se čini tebi) na sve oblike života i tvrdnja da smo život koji želi da živi usred života koji želi da živi deluju uverljivo i nagone na razmišljanje čak i okorele pobornike dualizma.

Rečima autora dela „Preumljenje Zemlje”, „insekti pokazuju individualnost

ikarakterne osobine... i njihova društva posjeduju indekse kolektivne inteligencije slične

ljudskom ekvivalentu”. Konačno, stižemo do pojma globalnog mozga koji se odnosi na čitavu biosferu.

Međutim, nismo daleko odmakli u ovom pokušaju emancipacije biosfere, sve sa Van Rensler Poterom (Van Rensselaer Potter) i njegovim konceptom globalne bioetike kao mosta ka budućnosti. Nismo ostali na nivou profanog shvatanja domaćih životinja (za tradicionalnog seljaka iz naših krajeva stoka je blago), ali nismo mnogo odmakli ni od sofisticiranog, a često pro

forme prihvaćenog koncepta dobrobiti životinja. Upravo, tek smo otkrili vrata jednog novog, prebogatog sveta o kome piše Predrag Slijepčević u svojoj knjizi. Da, možda živimo u doba postmoderne kada nema jedne, opšteprihvaćene istine, već smo utopljeni u moralni pastiš različitim shvatanja, ali ipak naš pogled na (zlo)upotrebu životinja uglavnom lavira između ravnodušnosti i sažaljenja.

Naš autor prelazi Rubikon i smelo usmerava svoj intelekt ka jednoj zaista novoj viziji sveta koji nas okružuje, a koga najčešće nismo svesni. Manje-više, danas nema iole informisanog čoveka koji nije svestan da je naša civilizacija na stranputici. Pretnja nuklearnim armagedonom koji smo za dlaku izbegli poslednjih decenija ili zastrašujuće klimatske promene izazvane ljudskom rukom ostavljaju nas u mračnoj pukotini između beskrupulozno iskorišćene ovozemaljske realnosti i još neispitanog beskrajnog svemira u kome snagom očajnika tražimo bilo kakve tragove života. Pečić nas čak upozorava u svome delu „1999” na svet potpune otuđenosti od prirode koji nam se može oteti kontroli.

Mravi (Pexels)

Nasuprot tome, svet Predraga Slijepčevića ne samo da je realan, već ostvaren, ali i radikalno nov, već je i optimistički i budi nadu. Kako grandiozno zvuče reči da možemo i da treba da učimo od boljih – bakterija ili insekata – koji su se organizovali u složene održive zajednice. Pa, nema ni tri decenije kako se pojavila floskula održivi razvoj, a neki žitelji sveta koji nas okružuje za to znaju, odnosno to primenjuju već milionima godina. Ironičan ton poznate tvrdnje: „Čovek, kako to gordo zvuči!” postaje dominantan, a naš pisac ide i korak dalje: „Greška je sastavni dio procesa evolucije. Preživljavaju samo oni organizmi koji uče na greškama”, nudeći nadu i izlaz. Konačno, prema Slijepčeviću, „biosfera je inteligentni sistem – mozaik biocivilizacija koji je čine”, a evolucija je prožeta kognitivnim procesom koji oplemenjuje žive organizme.

Očekivali bismo da ipak imamo počasno mesto u ovom kaleidoskopu biosfere zbog naših vrhunskih kognitivnih sposobnosti. Iznenaduje i ne raduje mnogo tvrdnja da biosfera postoji 99,99% vremena bez nas i da će sigurno postojati i posle nas, dok su bakterije, najjednostavniji organizmi, maratonci i tvorci biosfere koji mogu da ostvare ekspanziju u druge svetove o kojoj čovek samo sanja.

Citirajući Bejtsona (Gregory Bateson), Slijepčević posebnu pažnju posvećuje pojmu prirodnog uma i jedinstvu organizama i njihove životne sredine kao osnovnih jedinica evolucije. Time se otvara više polja. Jedno je, svakako, nov pogled na mesto čoveka u biosferi, odnosno uspešnost adaptacije sistema organizacije ljudske vrste. Drugo je uvođenje na scenu kolektivne etike (inače, bliske Evropskoj školi bioetike Kempa i Rendorfa, oličenoj u Deklaraciji iz Barselone). U osvrtnu na to recimo da je još Piter Singer u svome delu *The Expanding Circle: Ethics, Evolution, and Moral Progress* govorio da je za evoluciju ljudske vrste bilo potrebno prilagođavanje pojedinaca interesu zajednice. Singer možda nije (u potpunosti) u pravu kada podvlači da je altruizam kod ljudi rezultat nadgradnje biološke osnove (genetike) sposobnošću mišljenja koja čini moralni napredak mogućim.

Nasuprot tome, Slijepčević navodi delo Anite Vuli (Anita Williams Woolle) i saradnika, objavljeno u časopisu *Science*, koje opisuje osobine kolektivne inteligencije, među kojima je i socijalni senzibilitet, pri čemu se takva kolektivna inteligencija javlja i kod drugih socijalnih životinja, kao što su pčele, termi i mravi. Rečima autora dela „Preumljenje Zemlje”, „insekti pokazuju individualnost i karakterne osobine... i njihova društva posjeduju indekse kolektivne inteligencije slične ljudskom ekvivalentu”. Konačno, stižemo do pojma globalnog mozga koji se odnosi na čitavu biosferu.

Meduza (Amine May/Pexels)

Bakterije, prema Slijepčeviću, čine tzv. bakterijska društva koja na Zemlji opstaju milijardama godina, a opet već imaju svoj internet (živih) stvari (aluzija na Internet of Things), odnosno posebni svet komunikacije. Da parafraziramo Pekića koji je u prologu za svoje delo „Besnilo” za virus rekao da je „najsavršenije biće u kosmosu”. Slijepčević takvo savršenstvo zajednice bakterija dočarava kroz vizuru vanzemaljaca, odnosno kroz pitanje šta bi oni videli na Zemlji: „Inteligentni vanzemaljci bi mogli zaključiti da je najinteligentniji oblik života na Zemlji mikrobški” ili „Inteligencija nije samo ljudska osobina nego osobina svih bioloških organizama od bakterije do kita”.

Na istom tragu, fascinirani smo agronomskim postignućima mrava ili insektskim tehnologijama, ali prava kulminacija u delu koje je pred nama dostiže se u opisu eusocijalnosti mrava, termita i pčela koja dostiže, ako ne i nadilazi ljudsku vrstu, a za svedoka se uzima ništa manje nego „Biblija”. U kontekstu prethodnog dela Predraga Slijepčevića („Svetac i grešnik”), nimalo slučajno, podvlači se da su mravi mahom ženskog pola.

Epilog (nova teorija organizma) smelo i efektno nas ukratko uvodi u novo shvatanje biologije koje ima strateški značaj za savremenu nauku. Istovremeno, ovde autor još jednom odaje

posebno priznanje tvorcima novog koncepta biologije shematski prikazujući njihov doprinos.

Slabosti savremenog ljudskog društva prikazane su u delu knjige pred nama koje se naziva „Kapitalocen”, prema delu Džejsona Mura (Jason W. Moore). Posebno je zanimljiva suptilna kritika nauke koja se heseovski pretvara u svojevrsnu igru staklenih perli, a realno zloropotrebljava u savremenom zapadnom kapitalizmu. Svedok je „najveća pobunjenica moderne nauke” Lin Margulis koja nas, prema Slijepčeviću, upozorava da „ne možemo uništiti prirodu; možemo samo naškoditi sebi”.

Sočnom izrazu pisca doprinosi metafora sa Topalovićima iz poznatog dela Dušana Kovačevića „Maratonci trče počasni krug” koja daje grotesknu sliku „svijeta kojim dominira narcisoidno fantaziranje odraslih muških beba”. Kao svojevrsni kontrapunkt Zapada i Istoka, posebno se podvlači vrtoglavi uspon nauke u Kini tokom poslednje decenije.

Treći deo knjige „Preumljenje Zemlje”, pod nazivom: „Mentalna alhemija”, jeste kolaž različitih tema kojima se zaokružuje celina. Drugim rečima, ovde se govori o simbiotskoj biologiji, neodarvinistima, epigenetici, načinu na koji se stiže do otkrića u nauci i kreativnoj nauci, a završava se parabolom o Zuki Džumhuru i kritikom darvinističkih i neodarvinističkih shvatanja u savremenoj biologiji.

Epilog (nova teorija organizma) smelo i efektno nas ukratko uvodi u novo shvatanje biologije koje ima strateški značaj za savremenu nauku. Istovremeno, ovde autor još jednom odaje posebno priznanje tvorcima novog koncepta biologije shematski prikazujući njihov doprinos.

Konačno (ali ne i na kraju), Slijepčevićovo delo je pitko i lako razumljivo. Vertikala sadržaja ponire duboko, do najjednostavnijih ideja izrečenih jezikom laika, ali se i penje visoko do originalnih i smelih tvrdnji koji bude pravu vrtoglavicu čak i kod iskusnog intelektualnog planinara. Sa radošću i netremice očekujemo da nas autor u narednim delima vodi dalje u ovom čarobnom svetu nalik na zabavni park, ali istovremeno i toliko ozbiljnom da budi strepnju i nelagodnost, ako ne i osećaj krivice što smo postali loši đaci evolucije, možda u neskromnoj želji da izigramo Boga.

(Knjigu „Preumljenje Zemlje”, dr Predraga Slijepčevića, koja uskor izlazi iz štampe u izdanju „Akademske knjige” iz Novgo Sada, možete naručiti na: e-mail office@akademskaknjiga.com ili telefone 021 27 00 155 i 063 521 179)